Posudek oponentnky bakalářské práce

Ondřej Frejvald: Změny politické kultury a participace občanů ČR v letech 2004 a 2014

Bakalářská práce Ondřeje Frejvalda si klade několik otázek („Jak se mezi lety 2004 a 2014 změnily aspekty vnímání spokojeností s politickou situací a důvěrou ve vládu? Jak se vyvíjel postoj občanů k veřejným shromážděním extremistických skupin? Jak se změnila účast občanů na různých formách politických a občanských aktivit? Jak se vyvíjely názory na práva menšin a zapojení občanů do rozhodovacích procesů?), které zodpovídá vesměs pomocí deskriptivní analýzy dat CVVM a ISSP.
Téma proměny politických postojů a angažovanosti občanů v České republice v čase je rozhodně zajímavé a stojí za studium. Práce však bohužel obsahuje několik nedostatků a nedotažeností, které oslabují naplnění jejího potenciálu. Možná první z nich je spojena s cílem práce, autor deklaruje jako svůj cíl „identifikovat klíčové trendy a faktory ovlivňující občanské postoje a chování v rámci politického systému, tomuto cíli ale nejsou přizpůsobeny výzkumné otázky, autor se na faktory, které změny mohly ovlivňovat v textu nezaměřuje.
Teoretickou kapitolu bohužel dle mého názoru autor nestrukturoval příliš šťastně, zaměřil se na představení různých definic teoretických konceptů (politická kultura, participace, občanská společnost). Kapitola se ale nezabývá tím, co je důležité pro zodpovídání otázek v analytické kapitole (tedy např. proč bychom měli očekávat vztah mezi důvěrou ve vládu a spokojeností s politickým systémem, proč by se některé postoje či chování měly v čase proměňovat, jaké společenské či institucionální změny mohou vést k poklesu či nárůstu spokojenosti s politickou situací či různých typů občanské angažovanosti, zejména v kontextu postkomunistické Evropy). Teorii také vzhledem k zaměření práce chybí uvedení kontextu postkomunistického prostoru a toho, co už víme o proměnách postojů a politické kultury v něm, a konkrétně v České republice. Přestože se tomu autor dílčím způsobem věnuje v analytické části, bylo by pěkné mít v textu i kontextuální kapitolu, která by osvětlila, k jakým proměnám, které mohly ovlivnit politické chování a postoje občanů, v daném období v České republice došlo – autor v analýze upozorňuje např. na působnost úřednické vlády či nárůst možností využívat Internet. Tyto faktory ale mohly být teoreticky tematizovány a představeny pro konkrétní období v ČR.
Není mi úplně jasné, proč je pro zkoumání proměny politických postojů a aktivity v čase vybráno konkrétní období 2004-2014. Chápu, že autora zřejmě k určení období vedla dostupnost dat. Je ale dané období něčím specifické? Dokresluje nějakou proměnu společnosti, na kterou bychom se mohli zaměřovat?
V analytické kapitole se autor věnuje interpretaci grafů vytvořených zejména na základě dat CVVM a dvou běhů výzkumu ISSP zaměřeného na matice otázek definujících občanství, názory občanů na jiné skupiny, politické a občanské aktivity a členství v politických stranách. Oceňuji, že autor tato data využil a naučil se v nich vyhledávat. Nejsem si ale jistá, jestli byl dobrý nápad interpretovat otázky jednotlivě. Matice otázek totiž mají dle mého názoru za cíl měřit určitý typ chování nebo postojů a obvykle slouží k vytváření souhrnných indexů (např. pro politickou participaci, nepolitickou participaci atd.). Zjistíme-li např., že došlo k souhrnnému nárůstu nevolebního chování a poklesu aktivity u volebního chování, může to být teoreticky cenná informace, co ale věcně znamená, že se mezi lety 2004 a 2014 došlo

u bojkotování určitých značek k nárůstu z 6% na 15%? Mám proto pocit, že analýza je zbytečně rozdrobená na grafy prezentujících odpovědi k jednotlivým otázkám, autor už ale nepřistupuje k jejich systematizaci a interpretaci, která by měla teoretickou hloubku.
Co se týče grafů, autor prezentuje hodnoty ve spojnicových bodech namísto lépe fungujících sloupcových grafů, které jsou vhodnější pro prezentaci hodnot na jedné proměnné. Spojnicové grafy naopak evokují existenci nějakého časového trendu, což ale v tomto případě nedává smysl. Autor u otázek spojených s občanstvím (kde je měřena důležitost tématu pro respondenty) interpretuje několikrát jen proměnu v čase na nejvíce zastoupené hodnotě (obvykle hodnota 7). V některých grafech poté sčítá hodnoty 5, 6 a 7 a interpretuje je. Správnější by ale bylo graficky znázornit rozdělení odpovědí do dvou sloupců (např. 1-4, 5-7), protože toto jsou změny, které čtenáře asi zajímají nejvíc – jaké jsou rozdíly mezi odpověďmi, které evokují důležitost a odpověďmi, které evokují nedůležitost tématu. Takto prezentované hodnoty by byly rozhodně lépe interpretovatelné.
V sekci spojené s otázkami na politickou participaci (kde jsou dvě odpovědi spojené s teoretickým uvažováním do budoucna a indikují vyšší či nižší odpor k nějaké aktivitě, autor tyto odpovědi interpretuje jako nárůst činnosti, což myslím, že není věcně správně.
Poměrně často se v interpretacích stává, že změny v hodnotách mezi zkoumanými obdobími jsou malé nebo marginální, autor je přesto interpretuje tak, že jde o změnu trendu. Např. u otázky na účast na demonstraci autor i změnu dvou procentních bodů interpretuje jako výrazný nárůst aktivity.
U dílčích závěrů shrnujících obsah jednotlivých kapitol jsem jako čtenářka očekávala nějaké hlubší srovnání zjištění – např. v jakých otázkách došlo k největší proměně, případně, u jakých typů aktivit sledujeme největší proměny. Autor se ale věnoval jen stručnějšímu zopakování zjištěného.
Poslední kapitola věnovaná volební participaci obsahuje jenom tabulky bez slovní interpretace toho, co znamenají.
Práce je psaná poměrně sofistikovaným jazykem, ovšem opakují se chybné slovní vazby[1]. Formální úroveň práce je v pořádku. Text vychází z dostatečného množství české i zahraniční literatury, ale její zpracování v teoretické kapitole mohlo být lépe napojeno na výzkumné otázky a to, co autor dělá v analytické kapitole. Analytická část má bohužel nedostatky s grafickým znázorněním a interpretacemi, je poměrně rozdrobená na dílčí témata spojená s jednotlivými otázkami, autorovi se ale jen omezeně daří systematizovat výsledky.

Práci Ondřeje Frejvalda proto doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení D – uspokojivě.

V Hradci Králové, 12. 8. 2024

Mgr. Petra Vodová, Ph.D.

[1] Např. V roce 2004 považovalo X respondentů, že….; V komparaci výsledků vidíme v obou letech jasné stanovisko; Při porovnání výsledků můžeme sledovat, nárůst aktivity respondentů.